

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

ANCA BERABER “KAN”CA BERABER

Nazım Hikmet’in *Kan Konuşmaz* Adlı Yapıtında “Kan Bağı” Olgusu ve
Baba- Oğul İlişkilerindeki Etkisi

Araştırma Konusu: Nazım Hikmet’in *Kan Konuşmaz* adlı yapıtında “kan bağı” olgusunun, baba-oğul ilişkilerine etkisi bağlamında değerlendirilmesi.

Ders: Türkçe A, Kategori 1

Sözcük Sayısı: 3771

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ	3
A. 1. KAN BAĞI İLE BAĞLI OLMA DURUMU VE ÖNEMİ	3
A. 2. <i>KAN KONUŞMAZ</i> ADLI YAPITTA KAN BAĞININ ÖNEMİ	3
B. GELİŞME	5
B. 1. ÜVEY BABA NURİ VE OĞUL ÖMER'İN İLİŞKİLERİ	5
B. 1. a. Ataerkil Toplum Yapısında Anne Gülizar'ın Durumu	5
B. 1. b. Ömer'in Kişilik Oluşumunda Nuri Usta'nın Baba Rolü	9
B. 1. c. Ömer'in Meslekî Kararlarında Nuri Usta'nın Üvey Baba Olarak Etkisi.	10
B. 2. BİYOLOJİK BABA SEYFİ BEY VE OĞUL ÖMER'İN İLİŞKİLERİ	12
B. 2. a. Üst Kesimden Seyfi Bey'in Anne Gülizar'la Olan İlişkisi	12
B. 2. b. Ömer'in Kişilik Oluşumunda Seyfi Bey'in (Öz Baba Olarak) Rolü	13
B. 2. c. Ömer'in Aşk, Sevgi ve Bağlılık Algısında Seyfi Bey'in Etkisi	14
C. SONUÇ	15
D. KAYNAKÇA	18

A. GİRİŞ

A. 1. Kan Bağı ile Bağlı Olma Durumu ve Önemi

“Evlilik ve kan bağına, başka deyişle karı-koca, ana-baba-çocuklar, kardeşler vb. arasındaki ilişkilere dayalı olan toplum birimi”¹ olarak tanımlanan *aile*, toplum yapısının en küçük çekirdeğidir. Sözlük anlamından yola çıkıldığında, aile olmanın şartlarından biri *kan bağı* ile bağlı olma durumudur.

Bir çocuk için bir aileye kan bağı ile bağlı olmak, bir ebeveynin çocuğu ile aynı soydan gelmesi, başka bir deyişle bahsedilen çocuğun, ebeveynin öz çocuğu olması anlamına gelmektedir. Aile, genellikle çocuğu/bireyi -toplum kabullenmemiş olmasa bile- kabullenen, iyi ve zor günlerde onun yanında olan ve onu koruyan yapı olarak kabul edilir. Ailelerde, bireye şartsız kabul ve sevgi sunma eğilimi yüksektir. Bu açıdan *kan bağı*, birey için yüksek değerde bir önem oluşturur. Bununla birlikte, kan bağına verilen önem, içinde bulunulan toplumun sosyal ve kültürler yapısı ile doğrudan bağlantılıdır. Ayrıca, her birey için de aynı önemi taşımayabilir.

A.2. Kan Konuşmaz Adlı Yapıtta Kan Bağının Önemi

Kan Konuşmaz, 1. Dünya Savaşı sırasında İstanbul’da doğan *Ömer*’in aile içi ilişkilerini konu alan bir eserdir. Yapıtta, *Ömer*’in biyolojik babası *Seyfi Bey*, İstanbul’un üst kısmına ait, refah düzeyi yüksek bir ailenin oğludur. Savaş nedeniyle oluşan emek ve para gibi sıkıntılardan pek etkilenmeyen, bununla birlikte ülkenin içine düştüğü adaletsiz ve yozlaşmış düzenden faydalanan biridir. Ülkedeki kötü gidişat bir yana dursun, *Seyfi Bey* ve ailesi, kendi çıkarlarını düşünmekte ve bu anlamda her türlü kan bağı ve maddiyat avantajlarını kullanmaktadır. Babası,

¹ TÜRK DİL KURUMU,

www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a912ab7ef6819.91932474.

Muzaffer Paşa'nın konağında çocukluğundan beri hizmetçi olarak çalışan *Gülizar*'ı hamile bırakan Seyfi Bey, böyle bir durumu -ele güne nasıl açıklayacaklarını- asla kabullenemeyen ailesi *Gülizar*'ı İstanbul'un küçük bir mahallesine gönderince doğmamış çocuğunu arkada bırakıp hayatına devam etmiş bir figürdür.

Gülizar, soylu bir kan bağına sahip biri olmadığı için, evden karnındaki çocuğuyla atılınca, hayatı daha da kötüye gitmiştir. Gönderildiği mahallede *Gülizar*'ın bulunduğu durumu öğrenilmiştir. Mahallenin erkekleri tarafından rahat bırakılmayan ve kadınlarının dilinden düşmeyen *Gülizar*'ın imdadına *Nuri Usta* yetişir. *Nuri Usta*, *Gülizar*'ı karnındaki bebeğiyle kabul eder ve onunla evlenerek bir anlamda hem bir kadının hem de bir bebeğin hayatını kurtarır.

Nuri Usta, bir gözüne sanayide talaş parçası kaçtığı için bir gözü görme yeteneğini kaybetmiş, annesinin Sarıgözel'deki tek katlı evini satıp o parayla bir tane tamirhane açtığı için usta lakabını kazanmış biridir. Gâvur Cemal Hoca adlı arkadaşının yardımıyla Fransızca edebî eserler okuyarak kendini geliştiren *Nuri Usta*, dışa vurmasa da ait olduğu toplumun değer algılarını, özellikle kadınlara karşı takınılan tutumu zaman zaman sorgulamaktadır. Mahallenin namusunu ve *Gülizar*'ı korumak için evlenen *Nuri Usta*, herhangi bir *kan bağı olmamasına rağmen* çocuğu da sahiplenir ve kendi öz çocuğu gibi minik *Ömer*'i büyütür.

Üvey baba *Nuri Usta*, *Ömer*'in biyolojik babası değildir; ancak babalık duygusunu derinden yaşamaktadır. Öyle ki, hayatıyla ilgili yaptığı her seçimde, bu kararının *Ömer*'in nasıl etkileyeceğini düşünmektedir. Savaş zamanında tamirhanesini kapatmak zorunda kalan *Nuri Usta*, ekonomik sıkıntılara çare ararken her zaman *Ömer* için hangisi iyi ise onu yapmış, ailesi için ustalıktan ameleliğe dahi geçmiştir.

Bu çalışmada kan bağı olgusunun önemi ve bireyin yaşamına etkileri, yapıtın odak figürü *Ömer*'in, üvey babası *Nuri Usta* ve biyolojik babası *Seyfi Bey* ile olan ilişkileri üzerinden işlenecektir. *Nuri Usta* ve *Seyfi Bey*, *Ömer*'in kişilik oluşumunu, meslekî kararlarını ve aşk, sevgi, bağlılık algılarını şekillendiren iki figürdür ve bu iki figürün *Ömer*'le olan ilişkisi yapıtın ana iskeletini oluşturmaktadır. Ek olarak, tarihsel diyalektik bağlamında, toplumun kurgusal zamandaki yapısının da kan bağına etkilerine değinilecektir.

B.1.Üvey Baba Nuri Usta ve Oğul Ömer'in İlişkileri

B.1.a. Ataerkil Toplum Yapısında Anne Gülizar'ın Durumu

Ataerkil, Türkçe kökenli bir sözcüktür ve dilimize Fransızcadan geçmiştir. Ataerkil kavramının eş anlamlısı olan “Patriarka” sözcüğü, Latince’de *baba* ve Yunanca’da *hükmetmek* anlamına gelen sözcüklerden türetilmiştir. Ataerkil toplum, erkeği/babayı güçlü/önemli kabul eden toplum olarak tanımlanmaktadır ve bireyin babasının kim olduğu, anneninkinden daha önemli kabul edilmektedir. Bu anlayışlı toplumlarda babanın, erkeğin, sözü güçlenirken kadının ki ikinci plandadır, hatta kadın bazen söz hakkına sahip değildir. Bu anlayıştan yola çıkarak ataerkil toplumun gözünde kadının yeri, kocasının yanı olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme, Doğu kültürü altında şekillenen ülkelerinde erkekler, “*Kadının namusu bizim namusumuzdur.*” anlayışına sahiptir ve erkeklere kadın üzerinde hak ve kontrol gücünü vermiştir. Bu yapıdaki toplumlarda kadın özgürce davranmamakta, davranırsa da “namussuz” olarak betimlenmektedir ve toplum tarafından dışlanmaktadır.

Ataerkil toplumlara örnek olarak, Osmanlı İmparatorluğu örnek verilebilir. Babadan oğula geçen padişahlık yönetiminin bulunduğu bir toplumda baba soyu kutsal kabul edilmektedir. Tarihsel bir roman olan *Kan Konuşmaz* adlı yapıtında, eserin geçtiği uzam ve zaman nedeniyle,

olaylar ataerkil bir toplumda gerçekleşmektedir. Başkent İstanbul'un küçük bir mahallesinde geçen eser, dönem romanı olduğu için o döneme ait toplum özelliklerini taşımaktadır ve bu toplumda Gülizar figürünün bulunduğu durum, o dönemi kadın sorunsalına bir göndermedir.

Gülizar, çocukluğundan beri Muzaffer Paşa'nın konağında hizmetçi olarak çalışmaktadır. Üst kesime ait olan soylu ailenin tek oğlu Seyfi Bey'le ilişki yaşayan Gülizar, bilinçsizce hamile kalmıştır ve hamileliği açığa çıkınca evin büyük hanımı tarafından evden gönderilmiştir. Muzaffer Paşa'nın akrabası Zübeyde Hanım'ın yanına gönderilen Gülizar, gittiği mahallede bulunduğu durum herkes tarafından bilindiği için zorluklar yaşamaktadır. İslam ülkesi olan Osmanlı'da Gülizar, "namusu bozulmuş" bir kadın olarak görülmektedir ve toplum tarafından dışlanmaktadır. Onu koruyan ve ona sahip çıkan kimsesi yoktur ve bu yüzden yeni taşındığı mahallede özellikle diğer erkekler tarafından sürekli rahatsız edilmektedir.

Geldiği ilk günden itibaren rahat bulamayan Gülizar, günlerini mahallenin erkeklerinden saklanarak ve Zübeyde Hanım'a bakarak geçirmektedir. Gülizar'ı kimse korumaz, aksine erkeklerin davranışları doğru, hatta merhametli bulunur. Bu noktada, mahalledeki diğer kadınların da yerleşik olan bu ataerkil yapıya çoktan boyun eğmiş olduğu, hatta onların da Gülizar'ı kabahatli bulduğu gözlemlenir: "*Ana, evveli gün, Hasan gene Gülizar'a sataşmak istedi... /- Sataşırlar... O da sokağa çıkmasın. İnsanın ayıbı olunca gizlenir.*" (Hikmet, sf. 11) Nuri Usta ve annesi arasında geçen bu diyalog, bu durumun önemli bir kanıtıdır.

Gülizar'ın erkekler tarafından sürekli rahatsız edilmesi, onda erkeklere karşı şiddetli bir korku oluşturmuştur. Bu korku, eserde Gülizar'ın, Yorgancı Selim ile ilişkisi üzerinden yansıtılmaktadır. Yorgancı Selim, eserde ilk Zübeyde Hanım'a karşı duyduğu nefret ile tanınır. Mahalle'nin faizcisi olan Zübeyde Hanım da Yorgancı Selim'in babasından kalma saati vardır

ve parasını ödeyene kadar Zübeyde Hanım, Yorgancı Selim'e saati geri vermemektedir. Yorgancı Selim, Zübeyde Hanım'a "Kerhaneci Karı" olarak hitap etmektedir; çünkü Gülizar'ı zorunluluktan da olsa evinde barındırmaktadır.

Gülizar'ın mahalle erkeklerinden dolayı oluşan ikircikli tavırlarının asıl nedeni, kendisine gelecek zarar değil; karnındaki çocuğa verebilecekleri zarardır:

"Konuştukları sözlerden karşılıklı oturup rakı içecekleri anlaşılıyor. Gülizar, yemeklerin çabuk ısınması için mangalı ikide bir üfleemektedir. Her eğilip kalkışında sanki karnındakine bir şey olacaktı gibi bir eliyle göbeğine bastırıyor." (Hikmet, sf. 21)

Kendisine ya da çocuğuna herhangi bir kötülük olması durumunda, mahalle erkeklerinin hiç vicdan azabı çekmeyeceklerinin farkına varan Gülizar'ın, Yorgancı Selim'e karşı duyduğu korku, Zübeyde Hanım ölünce daha da artmıştır. Çünkü artık Zübeyde Hanım'ın emanet olarak sakladığı tüm mallar, Yorgancı Selim'in saati dâhil, onundur ve Yorgancı Selim gibi alacaklıların kapıya dadanıp zorla emanetlerini alacağından korkmaktadır. Bu nedenle Yorgancı Selim ona gelmeden Gülizar ona gitmiştir: "*Gülizar, avcunda sıktığı rehini, altın saatle gümüş kösteği bu açık ellerin üstüne fırlattı ve koşmaya başladı.*" (Hikmet, sf. 26) Gülizar'ın mahalleliden korkusu, Zübeyde Hanım'ın ölümünden sonra artmış ve içinden çıkılmaz bir bataklığa benzemeye başlamıştır.

Gülizar'ın bulunduğu durumun farkında olan ve ona yardımcı olmaya çalışan tek figür Nuri Usta'dır. Nuri Usta, arkadaşı Gâvur Cemal Hoca'nın ona öğrettiği yarım yamalak Fransızca ile okuduğu kitaplarla ve beraber tartıştıkları konularla mahallesinin Gülizar'a karşı bakış açısının

yanlış ve medeniyetten uzak olduğunu düşünmektedir ama bu düşüncelerini toplum baskısından çekindiği için pek fazla dışarı vuramamaktadır. Yine de evlerine yardıma geldiği bir gün Nuri Usta, Gülizar'a kendisinin ve anasının yaşadığı evinde kalabileceğini belirtmiş ve bir anlamda Gülizar'ı koruma altına almıştır. Ancak, mahallelinin buna tepkisi gecikmemiştir.

Bir akşam kahvehanede mahalleye yeni taşınan Nuri Bey, Yorgancı Selim ile sözel bir kavgaya girdiğinde ona “*Sen yorganlarını dikmeye bak. Mahallenizde yeni kerhaneler açılıyor.*” (Hikmet, sf. 30) sözlerini sarf etmiş ve “yeni kerhane” olarak Nuri Usta'nın evine gönderme yapmıştır. Nuri Bey'in sözü üzerine mahalle muhtarı “*Mahallemize yeni aşındınız ama ne de olsa mahallenin namusu sizin de namusunuz sayılır.*” (Hikmet, sf. 30) diyerek Nuri Usta'yı korumaya çalışmış, ancak Nuri Bey'in edep sınırlarını aşan yaklaşımları, mahallelinin tümünün namusuna laf etmeye kadar gitmiştir. Kadının toplumdaki yeri hakkındaki fikirlerini paylaşamayan Nuri Usta hem Gülizar'ı hem de onu destekleyen mahalle halkını korumak amacıyla kahvehanede Gülizar'ın artık *namussuz* olmayacağını, çünkü artık evli bir kadın olacağını dile getirmiştir: “*Bütün mahalleli şahit olsun, Gülizar Hanım nikâhlımdır. İmam efendi yarın sabah nikâhımızı kıymaya gel.*” (Hikmet, sf. 36) Mahallenin ortasında evleneceklerini dile getiren Nuri Usta, Gülizar'ın onunla/tek gözü sakat bir adamla evlenmek istediğinden emin değildir. O akşam eve gider ve annesine durumu anlattıktan sonra Gülizar'la konuşur, evlenme isteğini ona anlatır.

Gülizar evlilik teklifi karşısında sessiz kalsa da yapacak daha doğru bir durum olmadığı için, beklemediği bu teklif karşısında kabul göstermiştir. Evlilik dışı cinsel ilişki yaşadığı için ayıplanan Gülizar, bir sonraki gün Nuri Usta ile evlenir ve o ve doğmamış çocuk, artık sahipsiz değildir.

B.1.b. Ömer'in Kişilik Oluşumunda Nuri Usta'nın (Üvey) Baba Olarak Rolü

Baba figürü, bireyin kişilik oluşumunda rol oynayan en önemli figürlerden biridir. Baba, özellikle erkek çocuk için bir rol modelidir. *Kan Konuşmaz* yapıtında Ömer'in gözünde babası Nuri Usta da adeta bir kahramandır. Öyle ki Ömer, Nuri Usta'nın öğütlerini her zaman dinlemekte ve babasının davranışlarını örnek alarak uygulamaktadır:

“Şimdi uyutun bakalım, dedi. Çoktandır ninni söylemiyorsunuz. Bu gece Ömer'e ninni söyleyin. Yalnız... 'Paşa olur inşallah!' demeyin kuzum. Ne bileyim, 'usta olur', 'yorgancı olur', 'filozof olur', 'adam gibi adam olur' filan deyin. Paşa olur demeyin.” (Hikmet, sf. 91)

Ömer'in, onu ne mutlu edecekse onu olmasını isteyen Nuri Usta, Ömer'e karşı her zaman dürüst olmuştur. Ömer'in büyüme sürecinde, içinde buldukları zor durumları her zaman ona açıklamış, yaşadıkları adaletsiz dünyayla nasıl başa çıkabileceğini öğretmeye çalışmıştır. Örneğin, bir gün fabrikadan eve dönerken fırının önünde duran ve vitrindeki pastalara merakla bakan Ömer, onların yenip yenmediğini sorunca Nuri Usta, pastaların yendiğini ama zengin kesimin ve onların çocuklarının yiyebildiğini daha Ömer altı yaşındayken anlatmıştır: *“Sen amele çocuğusun, Ömer... Amele çocukları pasta yemez... Bunu unutma e mi!”* (Hikmet, sf. 134) Ömer'in pastadan pay alabilmesi için çok sıkı çalışması gerektiğini de vurgulayan Nuri Usta, ileri görüşlü ve bulunduğu yozlaşmış sömürü düzeninde kendi manevî değerlerinde ödün vermeden yaşamını geçiren bir figürdür. Kimsenin hakkını yemeyen Nuri Usta, bir paşa olmasa da Ömer için bir gurur kaynağıdır; ancak Ömer, durumu kötüye gitmekte olan bu ülkede Nuri Usta'nın oğlu olmanın yeterli olmadığını ve okuması gerektiğinin de farkındadır:

“Ömer kendi kendine: Görelim, delikanlı, dedi. İnsanın Nuri Usta'nın oğlu olması kâfi değildir. İnsan, hayatının hesabını ancak gözlerini kaparken verir. Sen de gözlerini kapayınca kadar sapıtmadan yürüyebilecek misin? Güç iş... Yalnız heyecan, yalnız coşkunculuk, yalnız bilgi yetmez.” (Hikmet, sf. 259)

Küçük yaştan beri Ömer'e doğru bir insan olmasını ve para için kişiliğinden vazgeçmemesini anlatan Nuri Usta, Ömer'in güçlü bir kişilik oluşturmada en büyük rolü oynamıştır.

B.1.c. Ömer'in Meslekî Kararlarında Nuri Usta'nın (Üvey Baba Olarak) Etkisi

Ömer, çökmekte olan Osmanlı'nın tüm kaynaklarının hem yabancı güçler hem de Osmanlı idarecileri tarafından hoyratça kullanıldığı bu dönemde Nuri Usta'nın canını dişine takması sayesinde bin bir zorlukla da olsa okutulmuş ve avukat olmuştur. Kendisine bir dükkân kiralayıp kendi bürosunu açmasında da yine babası bildiği Nuri Usta'nın yardımı olmuştur. Ömer, para kazanması gerektiğinin farkındadır. Hem ailesini daha refah içinde yaşatmak istemekte hem de geleceğini daha yukarı standartlara çekmek istemektedir. Bu sırada Ömer'in, Süheyla adlı bir kızla ilişkisi olmuş, ancak bu ilişki, Ömer'in kızın ailesine uygun bir maddî durumda olmamasından dolayı bitmiştir. Tüm bunlar, Ömer'i daha çok çalışmaya itmektedir. Kendisi daha yeni bir avukat olmasına rağmen yardıma ihtiyacı olan insanların kendisini tercih edeceğine inanan Ömer'in ilk davası, mahalle halkına yardım etmek için değil, kendi babası için adalet aramak için olacaktır.

Nuri Usta bir gün karşıdan karşıya geçerken *sarhoş* bir sürücünün kullandığı araba tarafından ezilir ve hastaneye kaldırılır. Nuri Usta, sakat gözünün yanına bir de kesilen bir bacak eklemiştir. Nuri Usta'ya çarpan arabanın sürücüsü ise Ömer'in biyolojik babası Seyfi Bey'dir.

İlerleyen süreçte, öz babasının Seyfi Bey olduğunu öğrenen Ömer, Seyfi Bey gibi güçlü bir aileye karşı dava açmanın, kazanma olasılığı hiç olmayan boşuna bir uğraş olduğunu bile bile öz babasına karşı, babası bildiği Nuri Usta'nın hakkını aramak için davasını açacaktır.

Ömer'in etrafındaki herkes, her iki babası dâhil, Ömer'in kendini bu dava ile yormamasını, daha kariyerinin başında, kaybedeceği bir davaya girmemesini dile getirmiştir; ancak Ömer, davaya devam etmekte kararlıdır: *“Benden şüphe mi ediyorsun, ana? Geçit filan geçtiğim yok. Babamın, Nuri Usta'nın bacağını kesen hususi otomobili kullanan adam mahkûm olacaktır.”* (Hikmet, sf. 268) Ömer, kendini sadece bu davaya odaklamıştır ve onun fikrini değiştirmeye çalışanları dinlememektedir. Bir gün, Seyfi Bey'in (sözde) yakın dostu olduğunu söyleyerek Ömer'i davadan vazgeçmesi için ikna etmeye gelen eski sevgilisi Süheyla bile Ömer'i yolundan çevirememiştir: *“Kefaletle kurtulmak istiyor, ama yakasını bırakmayacağım.”* (Hikmet, sf. 275) Ömer'in hırsı ve davaya odaklanması, en sonunda Seyfi Bey'in dikkatini çekmiştir ve sonunda Ömer'le konuşmaya kendisi gitmiştir.

Ömer'in asıl amacının para koparmak ve geçmişin hıncını almak olduğunu sanan Seyfi Bey, Ömer'e davayı bırakması için yüklü bir miktar parayı da teklif etmiştir ama Ömer, amacının para olmadığını, *babası* için adalet olduğunu Seyfi Bey'in yüzüne haykırmıştır.

Yapıtta Ömer'in meslekî kararları, Nuri Usta için aradığı adaletli yaklaşıma uygun olarak ilerlemiştir. Çünkü kan bağı olmamasına rağmen, öz babası onu arayıp sormazken yıllar yılı ona bakan kişinin Nuri Usta olduğunu unutmayan Ömer için, haksızlığa uğrayan herkes doğru biçimde savunulmalıdır. Fedakârlık sırası Ömer'dedir.

Ömer, yeni başlayan avukatlık kariyerinde attığı her adımı Nuri Usta'ya adayacaktır.

B.2. Biyolojik Baba Seyfi (Bey) ve Oğul Ömer İlişkileri

B.2.a. Üst Kesimden Seyfi Bey'in Anne Gülizar'la Olan İlişkisi

Seyfi Bey, İstanbul'un üst düzey ailelerinden biri olan Muzaffer Paşa'nın tek çocuğudur ve babasının konağında bolluk içinde yaşamaktadır. Çocukluğundan beri o konakta bir hizmetçi olarak çalışan Gülizar ile ilişkiye giren Seyfi Bey, Gülizar hamile kalınca annesinin Gülizar ve doğmamış çocuğunu evden göndermesine sesini çıkarmamış, hayatında hiçbir şey değişmemiş gibi davranmış ve Gülizar ile doğmamış çocuğunu unutmuştur. Hamilelik durumu, Seyfi Bey'in hayatını etkilemese de Gülizar'ın hayat akışını tamamen değiştirmiştir. Hamileliği ortaya çıkınca Muzaffer Paşa'nın uzaktan akrabası Zübeyde Hanım'ın yanında gönderilerek yok sayılan Gülizar, sürekli taciz altında olduğu ve korku içinde bir yaşama itilmiştir. Tüm bu yaşadıklarına rağmen Gülizar, Seyfi Bey ile yaşadığı ilişkiden utanmaz ya da onu korumadığı için Seyfi Bey'e karşı nefret gibi kötü duygular beslemez. Kısacası, Gülizar'ın gözünde Seyfi Bey'le yaptıkları hiçbir şey yanlış değildir:

“Gülizar cevap vermiyordu, ama o herifin koynuna girdiği için de utanmıyordu. Koynuna girdiği o heriften çocuk peydahlayıp kovulduğu için sadece diş ağrısı, baş ağrısı gibi bir ağrı gibi bir ağrı duyuyor, çok defa bunu duymuyor, sadece başına bir şey vurmuşlar gibi bir sersemlik hissediyordu.” (Hikmet, sf.20)

Gülizar, Seyfi Bey'e musallat olacak kadar onursuz bir kadın değildir. Tersine, fazlasıyla gururludur. Öyle ki, Zübeyde Hanım öldüğünde Gülizar'a kalan mallar, onun tüm hayatını kurtaracak kadar çok olsa da Gülizar, Nuri Usta'nın evine, yalnızca kendi sandığıyla gelmiştir. Çünkü Gülizar, onu sevmeyen bir aileye mensup bir kadının eşyalarını istemez. Kimse neden o sandığın Gülizar için büyük bir önem taşımasını anlamlandıramasa da Nuri Usta, Gülizar'ın

verdiği bu karara saygı duymuştur. Aradan zaman geçtikten sonra, Nuri Usta Gülizar'ın Ömer için alınan beşiği kurmasına yardımcı olurken Gülizar'ın sandığı hakkındaki gerçeği zor yoldan öğrenmiştir. Sandık, çoğunlukla Gülizar'ın kıyafetlerini içerse de, Seyfi Bey'e ait bir resim de oradadır ve evde ilk defa kavga çıkmasına yol açmıştır. Kavga sonucu Nuri Usta ile kısa süreliğine araları açılan Gülizar, mahallede çektiği o kadar acıdan sonra ilk defa Seyfi Bey'le yaşadığı ilişkiden utanır.

B. 2. b. Ömer'in Kişilik Oluşumunda (Öz Baba) Seyfi Bey'in Rolü

Seyfi Bey, Ömer'in biyolojik babası olmasına rağmen Ömer'in çocukluğunda ya da ilk gençlik yıllarında önemli bir rol oynamamıştır. Ömer'le yolları ilk kez Nuri Usta'nın çalıştığı fabrikada kesişen Seyfi Bey, Ömer'e bakıp onu biraz inceledikten sonra sadece bir amele çocuğu olarak değerlendirip ondan uzaklaşmış, Ömer'in kendi oğlu olduğunun farkına varmamıştır. O gün, Seyfi Bey bir fabrikatörken Ömer yalnızca o fabrikada çalışan bir amelenin yoksul çocuğudur.

Seyfi Bey'in Ömer'in kim olduğunu fark etmemesine rağmen Nuri Usta'nın en büyük korkularından biri Seyfi Bey'in Ömer'i ondan alması ve Ömer'in de babası olarak ondan daha maddî olarak olanaklı Seyfi Bey'i seçmesidir. Bu korku Nuri Usta'da Seyfi Bey'in Ömer'in hayatına ilk kez girdiği gün ortaya çıkmıştır ve Ömer'in Seyfi Bey hakkındaki ilk görüşlerini merak eden Nuri Usta eve dönerken oğluna bir soru sormuştur.

“- Bugün gelen adamı arabana bindirir misin?

- Hangi adamı baba?

- Şu ötekilerle gelen, sarı adam?” (Hikmet, sf. 134)

Nuri Usta'nın bahsettiği araba, Nuri Usta'nın iş arkadaşı *Gözlüklü Amca* ve Ömer'in beraber yaptığı oyuncak arabadır ve bu araba Ömer ve Nuri Usta arasında insanları birbirinden ayırmak için bir paroladır. Ömer'in arabasına binmesine izin verdikleri Ömer'in sevdikleri, bindirmedikleri ise Ömer'in sevmedikleri insanlardır. Bu durumda, Nuri Usta araba şifresi üzerinden aslında Ömer'in Seyfi Bey'i beğenip beğenmemesini sorgulamaktadır. Ömer'in bu soruya cevabı ise: "*Bindirmem, baba...*" (Hikmet, 134) olacaktır.

Eser boyunca Ömer'in iki baba figürü vardır: biri ona kan bağı ile bağlı olan, diğeri üvey ama onu biyolojik babasından daha çok seven baba. Nuri Usta, Ömer'in büyürken örnek aldığı figürken Seyfi Bey ise Ömer'in büyüyünce hiçbir zaman olmak istemediği bir figürdür. Yapıtın sonunda, Ömer fizyolojik olarak Seyfi Bey'in oğlu olduğunu bilmesine rağmen, Seyfi Bey'i sadece, "*Babamı, sahici babamı, kafamı, yüreğimi, insanlığımı yapan babamı çiğneyen adam.*" (Hikmet, sf. 276) olarak tanımlamaktadır. Seyfi Bey, kan bağına rağmen, Ömer'in kişilik oluşumunda Ömer'in sahip olmak istemediği kişilik karakterini simgeleyen bir figürdür.

B. 2. c. Ömer'in Aşk, Sevgi ve Bağlılık Algısında Seyfi Bey'in Etkisi

Sevgi, aşk ve bağlılık gibi kavramların birey için ilk örneği ailesinden gelir. İki sevgili arasındaki aşk, anne ve birey arasındaki koşulsuz sevgi, bir bireyin tek eşlilik anlayışı ve aile bireyleri arasındaki kırılmaz bağ, bir birey için aileden öğrenilen bilgilerdir. Yapıtta da ömer için bu durum geçerlidir. Ömer, Nuri Usta'nın değer yapılarını *doğru* olarak benimserken Seyfi Bey'in tarzı ile ters düşmektedir. Örnek olarak, Ömer'in ilk sevgilisi Süheyla'nın evlendikten sonra Seyfi Bey'in metresi olması, Ömer için kabullenilebilecek bir durum değildir; bilakis son derece itici bir durumdur. Ömer'in Süheyla evlendiğinde değil de Seyfi Bey ile metres hayatı

yaşadığında üzülmemesinin nedeni ise Nuri Usta'dan gördüğü tek eşlilik anlayışına ters düşmesidir. O nedenle, Süheyla'nın birinin metresi olması onu hüsrana uğratmıştır:

“-Her şeyi olduğu gibi görmek lazım. İşte Süheyla'yı hala için burkulmadan hatırlayamıyorsun ... Süheyla'nın Seyfi Beyin metresi olması canını sıkıyor. Halbuki o daha evvel başkasıyla evlenmişti. Evlenmesine, seni bu kadar çabuk atlatmasına o kadar canın sıkılmadı da başkasının metresi oluşuna içerleniyorsun... (Hikmet, sf. 272)

Benzer durum, *bağlılık* kavramı için de geçerlidir. Seyfi Bey'in kan bağı ile bağlı olduğu oğlu Ömer'i hiç aramaması, onun başka biri tarafından büyütülmesine izin vermesi, Ömer'in aile üyesi olma hakkını elinden aldığını göstermektedir. Eserin sonunda Ömer'in Nuri Usta'nın davasından vazgeçmesini sağlamak için Ömer'in ofisine giden Seyfi Bey, Ömer'e asıl babasının kendi olduğunu, çünkü birbirlerine kan bağı ile bağlı olduğunu söyleyince Ömer'in cevabı: “*Kan Konuşmaz*” olur. Buradan, Ömer'in insanların hayatlarında belirleyici olanın kan değil, bilinç ve emek olduğuna inandığı anlaşılmaktadır.

C. SONUÇ

Kan Konuşmaz, bir dönem romanıdır ve bulunduğu zaman ve uzam nedeniyle bir sömürü düzenini anlatmaktadır. Yapıtın kurgusal düzleminde bu çöküş ve sömürü düzeni, Osmanlı'nın 1. Dünya savaşına girmesi ile başlayan ve sonrasında devam eden süreci kapsar. Yapıtta, bu dönemde gözlenen para ve emek sömürüleri ve ahlâkî yozlaşmalar fonunda, kan bağının önemi ve aile içi ilişkilerin bireyin kararlarına etkileri, gözler önüne serilmektedir.

Savaşın başlamasıyla Osmanlı hükümeti, zorunlu askerlik emrini çıkararak erkekleri askere çağırmıştır ve bu emir yüzünden Nuri Usta gibi esnaflar, iş yerlerini kapatıp devlet için fabrikalarda çalışmak zorunda kalmıştır. Bu savaş zamanında, alt kesim daha da yoksullaşırken, üst kesim daha da zenginleşmiştir; çünkü yüzlerce iş yerinin kapanmasıyla, para ödeyip askere gitmeyen üst kesim, ortaya çıkan iş olanaklarından yararlanmıştır. İşçi sınıfı, savaşta hem maddî hem de manevî kayıplar verirken, onlar savaştan zarar görmek bir yana, yararlanmışlardır. Bu olaya örnek olarak savaşta önce iyi düzeyde bir tamirhanesi olan Nuri Usta'nın, savaştan sonra Seyfi Bey'in yeni satın aldığı fabrikada çalışmak zorunda kalması gösterilebilir.

Kan bağı genellikle bireye koşulsuz sevgi sunan bir bağ olmasına rağmen eserdeki sömürü düzeninde kan bağının değil; bilincin, yüreğin ve emeğin önemi işlenmiştir. Genel kabul ve beklentilere göre ebeveynler, çocukları için elinden gelen her koşulu sağlamaya çalışırlar. Bireyin / çocuğun sıcak bir ev, masasında yemek, gereken okul eğitimi ve eğitim sonrası maddî destek gibi ihtiyaçlarını karşılamakla anne ve babanın ilgilenmesi gerekli görülür. Eserde ise Nuri Usta, Ömer'e kan bağı ile bağlı olmamasına rağmen ona öz babasının / Seyfi Bey'in yapmadığını yapmış ve güzel bir gelecek sağlamıştır. Buna örnek olarak, Nuri Usta'nın, evde açlıktan bayılmak üzere olan annesi ve eşi varken, aldığı ilk maaşı Ömer için harcamayı tercih etmesi verilebilir: “-Gülizar, diye fısıldadı, dikkat ettim, Ömer'in patikleri çok eskimiş, yarın anamla çarşıya gidin de oğlana yeni bir çift patik alın...” (Hikmet, sf. 124) Bunlar, büyümekte olan Ömer'in gözünden hiçbir zaman kaçmamıştır.

Yapıtta Seyfi Bey, kan bağı ile bağlı olduğu oğlu Ömer için her şeyi yapması gerekirken, kendi unvanını korumak için, Ömer'i ve onun -alt kesimden olan ve ailesine hiçbir zaman yakışamayacak olan- annesi Gülizar'ı hiç aramamıştır ve sanki hiç oğlu olmamışçasına

hayatına devam etmiştir. Seyfi Bey'in yarattığı baba figürü eksikliğini ise Ömer'e kan bağı ile bağlı olmayan Nuri Usta doldurmuştur. Öyle ki, Ömer, gerçeği öğrendiği güne kadar, “baba”sı konusunda aklında en ufak bir soru işareti olmadan büyümüştür. Ömer'e yedirecek yemek alabilmek için ustalıktan ameleliğe bile geçen Nuri Usta, savaşın getirdiği ekonomik kriz zamanında oğlu için elinden gelen her işte çalışırken, Seyfi Bey'in bir fabrika satın alıp, kazandığı paraları sadece kendi yararına harcaması ve metresiyle vurdumduymaz bir hayat yaşaması, eserde sömürü düzeninin hâkim olduğu bir toplumda, kan bağının baba oğul ilişkilerinde çok önemli olmadığını, asıl önemli olanın paylaşımlar olduğunu gösterir.

Yapıtta, *ana ileti* olarak belirlenebilecek “*Kara görüldüğünde kan konuşmaz; bilinçler konuşur.*” düşüncesi, unvanın ve maddi gücün karşıtı olarak yansıtılmıştır. Kişiliğin, bilincin, emeğin ve fedakârlıktan üstün geldiği zamanlarda, kan bağının öneminin kalmadığının anlatılmaya çalışıldığı yapıtta, bireyi birey yapanın, birine kan bağı ile bağlı olmamasına rağmen ve kim olduğuna bakmaksızın, koşulsuz ve iyi niyet temelinde bir yaklaşım sunabilmek olduğu anlatılmaktadır.

Sonuç olarak, Nazım Hikmet'in *Kan Konuşmaz* adlı eserinde, *kan bağı* olgusu ve onun baba-oğul ilişkilerine, aile yapılanmasına ve bireyin aldığı kararlara etkisi ele alınmıştır. Yapıtta, Ömer'in üvey babası Nuri Usta ve biyolojik babası Seyfi Bey üzerinden somutlanan ve evin kalender anne figürü Gülizar etrafında biçimlendirilen olaylar zincirinde, yıkıma uğrayan ve çöküşünü yaşayan bir devlet düzeninde oluşan yozlaşmış sömürü düzeninde kan bağının işlevi ve önemini vurgulanmıştır. Baba-oğul ilişkilerinin ön plana alınarak incelendiği yapıtta, Nuri Usta'nın kan bağı ile bağlı olmadığı Ömer'e, öz baba konumundaki Seyfi Bey'den daha çok babalık yaptığı anlatılmış; Nuri Usta'nın tüm bu fedakârlıklarının manevî karşılığını da Ömer'in kendisine olan hayranlığı ve bağlılığı ile aldığı gerçeği aktarılmıştır. Pırlanta

parıltısındaki aydınlık yüzü ve onurlu kişiliği ile örnek bir yetişkin olarak büyüyen Ömer; lüks ve ihtişamlı ama onursuz bir yaşamı değil, alın teriyle kazanılan, zor ama kıymetli olan onurlu bir yaşamı tercih etmiştir. Bu yolda kendisine kılavuz olan kişi ise, hiçbir kan bağının bulunmadığı ama tüm erdemli tavırlarıyla hem kendisine ışık tutmuş olan hem de annesine kalkan gibi koruyuculuk eden Nuri Usta'dan başkası değildir.

Tüm bunlara ek olarak, bu çalışma aracılığıyla, genelde şiirleri ile tanınan ve hayranlık uyandıran Nazım Hikmet'in çok az sayıdaki romanlarından birinin çözümlemesi gerçekleştirilmiş; Hikmet'in roman dili ve söyleyiş özellikleri deneyimlenmiş, yapıttaki ana sorunsal olan "kan bağı ve aile ilişkilerindeki önemi" üzerinde odaklanılarak farklı bir çalışmanın ortaya konması amaçlanmıştır.

D. KAYNAKÇA

1. Hikmet, Nazım. Kan Konuşmaz. İstanbul: Adam Yayınları, 1987. Print.
2. Dermen, Çağdaş. "Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri." *Hacettepe Üniversitesi HÜKSAM*. <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/erkeklik_ataerklik.pdf>.